

Iz Naučne Literature.

Publikacije primljene dosad u zamjenu za »H. G. Gl.« označene su zvjezdicom *.

A. Meillet, *Les langues dans l'Europe nouvelle*. Paris, 1928. Ponajprije smatra jezike kao znakove stare civilizacije, onda pokazuje kako su jezici znakovi moći i ekspanzije narodne, kako su oni temelji narodnosti i političke formacije, onda gleda posljedice političke i ekonomske u državi, koja ima više jezika, a napokon prelazi na statistiku jezika. — Zanimljivo su u toj statistici data o jeziku srpsko-hrvatskom i slovenskom. U Austriji govori srpsko-hrvatski 43.440, a slovenski 91.605 ljudi, u Mađarskoj srpsko-hrvatski 80.154, u Italiji slovenski 371.474, a srpsko-hrvatski 187.585 ljudi.

Za samu Jugoslaviju ima ovu statistiku:

srpsko-hrvatski	9,311.677	turski	163.209
slovenski	1,112.614	bugarski	74.326
macedonski	627.897	ciganski	50.664
njemački	557.492	judeo-španjolski	20.047
mađarski	512.909	talijanski	13.924
albanski	479.610	macedo-rumunjski	9.832
rumunjski	239.232	drugi jezici	174.135

Najviše ljudi govori kitajski 400.000.000, onda engleski 170.000.000, ruski 80.000.000, njemački 80.000.000.

Dakle $\frac{1}{4}$ svih ljudi govori kitajski, $\frac{1}{2}$ žitelja zemaljskih služi se sa 7 jezika, $\frac{3}{4}$ sa 22 jezika. — a svega ima do 1500 jezika na Zemlji. M. Š.

Izveštaj Komore za trgovinu, obrt i industriju u Zagrebu za god. 1928.; uredio ga njen glavni tajnik **Adolf Cuvaj**.

Na 491 stranici velikoga kvart-formata (osim uvoda i predgovora) nalazi se tu: Gospodarski izvještaj; poslovni izvještaj, statistički podaci i popisi i jedan dodatak.

Geografa će zanimati prvi i najveći dio toga Izveštaja (gospodarski) i to koliko njegov općeniti toliko i posebni dio. Opći dio gospodarskoga izvještaja dijeli se u XIX glava, među kojima ih ima mnogo, koje će u najvećoj mjeri interesirati geografe uopće, a privredne, saobraćajne i političke geografe napose (Na pr. pregled gospod. stanja; trgovina, obrt industrija; suhozemni i riječni saobraćaj; pošta, telegraf i telefon; pomorstvo i dr.). U vezi s drugim, posebnim dijelom, gospodarskoga izvještaja tu je izneseno toliko obilje građe, statističkih podataka i grafičkih prikaza, da će geograf ovdje naći dosta činjenica, koje bi se dale postaviti u središte geografskoga razmatranja, da se s toga gledišta analiziraju, dovedu u kauzalnu vezu i protumače. Za geografa dakle zahvalne i zanimljive teme. Stj. R.

Haberlandt Arthur: *Karte der Völker Europas — nach Sprache und Volksdichte. Mit Angaben über Statistik, Religion und Geschichte.* 1 : 3,000.000. Freytag & Berndt, Wien 1928.

Autor, poznati bečki etnograf i ravnatelj muzeja, ovom kartom na svoj način kao da daje dopunu etnografskom djelu »Europa und seine Rand-

gebiete« (III. svezak Buschanova priručnika »Illustrierte Völkerkunde«), kojega je najveći dio sam napisao. Ne samo tehnička izvedba karte, nego i podnesan i u glavnom razgovijetan sistem, koji je odabran, omogućuje i laiku, da se na karti brzo i lako snade. Može se za određeni narod ili područje da s lakoćom razabere (osim pripadnosti državne): pripadnost osnovnim etničkim resp. jezičnim grupama, porodicama (izraženo osnovnim jasnim bojama), pripadnost nacionalna (izraženo različnim sjenčanjem resp. crtkanjem dotične boje), gustoća stanovništva (nijansama boje), konfesija (osobitim znacima u istoj boji na dotičnom području) — a osim toga na važnim točkama može da nade i koji historijski podatak. Sam jedan od prvih stručnjaka za etnografiju Evrope, radeći i s pouzdanim izvorima, mogao je Haberlandt dati ovu kartu bez većih omašaka i stoga općeno pouzdanu. Tek su imena mjesta pretežno u starim oblicima njemačkim ili talijanskim, ili je tek u zagradi originalno.

M. G.

Suomen Kartasto — Atlas över Finland — Atlas of Finland. Helsinki-Helsingfors, 1925.—1928. izdalo ga je po drugi put Finsko geografsko društvo u posve novom ruhu od onoga iz godine 1899. Svi su najvideniji naučenjaci Finske, Fini i Švedi, saradivali da dadu sve šta znadu o svojoj zemlji. Prikazana je morfologija i hipsometrija, geologija, klima, geomagnetizam, hidrografija, vegetacija, fauna, rudarstvo, žiteljstvo (sa etnologijskoga i antropologijskoga pogleda), statistika njegova, promet, industrija... a ma sva materijalna i duhovna kultura. Sa tehničke strane pak Atlas je upravo savršeno izraden i to u domaćem zavodu u Otavi. Tekst, koji je dodat atlasu kao posebna knjiga, pisan je engleski, dok su legende na zemljovidima u tri jezika: finski, švedski i engleski. — Cijena je nekih 850 Din. A. G.

»Glasnik geografskog društva« za g. 1929. Sveska XV. »Glasnik« izlazi u Beogradu pod redakcijom Borivoja Ž. Milojevića. Za g. 1929. donio je također obilnu i zanimljivu sadržinu. Od 10 glavnih članaka, šest ih obraduje geogr. jedinice iz nesrbijanskih krajeva, što se osobito doima svih »prečana«. — V. Čorović priopćuje radnju: »Topoljska opština kod Herceg-Novoga u prvoj polovini XVIII. veka«. — Radovan Bošnjak opisuje »Sisak« a Hristina Bričić: »Jajce«. — Lucijan Marčić upozna je čitače sa: »Doseljavanjem i iseljavanjem na zaderskim i šibenskim ostrvima«. — P. Vujević nastavlja svoju veliku radnju: »O podneblju Hvara na 13. i 14. svesku za g. 1927. i 1928. — Sergije Jovanović opisuje: »Hrvatsko stanovništvo, njegova naselja i privredu u Gradišću (Burgenlandu)«. — Osim toga je Mihajlo Pajković prikazao: »Stočarstvo na Bjelasici«; Siniša Stanković: »Riblji produktivitet južno-balkanskih jezera«; Antun Lazić: »Reljef Homolja i Zvižda te Sima Milojević: »Geomorfološka promatranja o dolini Toplice«. — Svi su ovi članci vrlo zanimljivi i vrijedni te bi se teško moglo reći, koji je od njih najvredniji. Svakome je što drugo od važnosti. Pisac je recenzije najradije pročitao članak Siniše Stankovića o ribljem produktivitetu juž.-bal. jezera te radnju Sergija Jovanovića o Hrvatima u Gradišću. O prvom se predmetu malo u naš što поближе znade iako je to pitanje također s ekonomskog stajališta veoma važno. O gradišćanskim se pak Hrvatima dosad malo što sustavno napisalo. A ipak su gradišć. Hrvati zaslužili, da se svestrano opišu to više, što su se oni znali sačuvati kao mali

otočić našeg naroda u velikom tudinskom moru. Danas su oni razdijeljeni na dvije državne jurisdikcije, koje nijesu ni slavenske a nekmoli jugoslavenske, pak svako pisanje u javnosti o ugroženim manjinama pomaže njihovu borbu za opstanak. — U ovom će dakle broju »Glasnika« naći Srbija, Hrvatska, Bosna i Dalmacija lijepe članke iz svojih oblasti. Pak i u »Manjim prilozima« raspravlja ponovo R. Bošnjak: »O reljefu, rekama i izdani na teritoriji Siska«... i t. d. Svakom je članku dodan Resumé u francuskom ili njemačkom jeziku radi stranog naučenjačkog svijeta, kako je to danas općeno običajno u revijama manjih naroda.

»Glasnik« je donio opširan pregled geografske literature. Najprije se spominju djela iz svih grana geografije iz krajeva Jugoslavije, također i ona, koja su pisana u stranim jezicima. Iz ovog se pregleda mogu dobro upoznati svi geografski članci i radnje, što su g. 1929. pisane o Jugoslaviji kod nas i drugdje. Nalazim osobito korisnim, što se svraća pažnja također talijanskoj stručnoj geografskoj literaturi i njezinim radovima o jugoslavenskim krajevima pod Italijom. Ovdje se nadalje priopćuje recenzija III. dijela bibliografije turskih književnika, koji je posvećen geografiji i geograf. turskim piscima do novog vremena. A koga to ne zanima? Mi smo bili s Turcima malone svi vezani, jedni duže drugi kraće — a ipak ne znamo, što oni o nama pišu, kako općeno pišu geografiju i t. d., jer mi ne znamo njihov jezik. Iz ovakvih saopćenja dobivamo bar neki pogled...

Iz pregleda se »Geografskih radova 1928. g.« vidi, da je o nama i o Jugoslaviji napisano 132 rada iz svih grana geografske nauke i struke, dakako na našem jeziku veća čest a nekoliko i na stranim jezicima. Navode se i smotre, gdje su ti članci izišli. Na koncu »Geografska hronika« registrira uz kratki opis sve, što se uz naučni rad zbivalo u našem i stranom geografskom svijetu, kao što je prošla interuniverzitetska ekskurzija francuskih geografa po Jugoslaviji te priprema za III. kongres slavenskih geografa i etnografa, koji će se držati u maju 1930. Napokon se priopćuje raspored predavanja iz geografije na universitetima u Jugoslaviji. — Objavljuje se također rezultat popisa stanovnika Beograda, što ga je provela beogradska općina 15./IV. 1929. Po tome popisu ima Beograd danas 226.070, dok je g. 1921. imao tek 111.740 stanovnika.

Doista se ovogodišnjem broju »Glasnika G. D.« stvarno ne može ništa prigovoriti. Ali smetaju nebrojene tudice, osobito premnogi turcizmi, da, direktna turska terminologija, koje se ne mogu da okane i oduče neki pisci. Ta i mi Hrvati poprimili smo jezično narječje također od jednog dijela naroda (Hercegovaca), koji je još duže bio pod turcima nego Srbija, pak smo se ipak riješili takvih nazivlja, koja nagrđuju naš jezik. A osobito danas, kad svi narodi nastoje o čistoći svoga jezika te o stvaranju čiste i vlastite terminologije, nema uzroka pisati i usvajati ovakve nama tude turcizme kao nerazumljivo i najmanje podesno nazivlje.

A. M.

Српски етнографски зборник — књ. XLIII, XLIV (Београд 1928., 1929.).

U posljednje je vrijeme ova važna edicija Kr. srpske akademije nauka donijela nekoliko radova, koji zbog svoje antropogeografske sadržine zavređuju da se na njih ovdje osvrne. Osim knjige 44., koja sadrži vrlo iscrpan, objektiv i omašan rad dra. Milana Z. Vlajinca: Moba i pozajmica — Na-

rodni običaji zadržnog rada — gdje je okupljen resp. upotrebljen gotovo sav do danas objelodanjen materijal o tim važnim socijalnim i ekonomskim dotično upravo etnografskim pojavima u Hrvata i Srba, pa su i opisani stručno, ocijenjeni i prikazano njihovo suvremeno stanje u narodu — ovdje pažnju skreću na sebe dvije radnje, koje tvore knjigu 43. i to:

Миладиновић Мих. Ј.: Пожаревачка Морава.

Prema utvrđenom i toliko već puta primijenjenom planu za proučavanje naselja, njihova sastava, razvoja u prošlosti, migracijskih komponenata pa osobina stanovništva, što ga je izgradio pok. Jovan Cvijić, izvodio je autor još od g. 1898. proučavanja ove vrste u području Morave oko Požarevca. Detaljni rezultati njegova rada, upravo sami zgođni prikupljeni podaci po usmenoj tradiciji i opisi smještaja, diobe i drugih osobina pojedinih naselja tvore drugi, specijalni dio radnje, dok je prvi uvod u predmet i sinteza ispitivanja. Osim kratkog prikaza fiziogeografskih osobina kraja tu je od naročita interesa prikaz psihičkih osobina stanovništva, gdje se dosta živo ističe razlika između predratnih i poratnih vremena pa je vidna izmijenjena psihika tamošnjega naroda. Sinteza ispitivanja, iznesena pored ostaloga i shematskim resp. tabelarnim prikazom sastava stanovništva pokazuje i ovdje dosta komplicirane odnose, cio niz migracijskih taloženja, miješanja, asimilacije starijih naseljenika mladima i t. d. Razumljivo je, da je percentualno najjači broj doselaca t. zv. timočko-braničevske struje, drugi su po jačini pripadnici kosovske struje, a treći Vlasi, Rumuni, većinom iz bližih, Rumunima kompaktnije naseljenih područja. Dinarska je migracijska struja ovdje slabije zastupana (453% svih rodova) uzevši u obzir i one sekundarne dinarske pripadnike koji su ovamo selili već iz svojih dotadašnjih sjedišta u Srbiji (Šumadija, Smederevski okrug i t. d.). Brojniji su od ovih šopski doseljenici a i pripadnici različnih inverernih seoba (u glavnom iz Austro-Ugarske).

Šopski se i kosovski naseljenici i danas razlikuju karakterom i ostalim duševnim osobinama (znatna štedljivost, zatvorenost) od ostalih. Kratko, možda i prekratko općeno prikazivanje naselja i tipičnih etnografskih pojava toga kraja dopunja ovaj opći pregled.

M. G.

Филиповић Миленко С.: Височка нахија.

U respekta vrijednu opsegu (neko 450 stranica) obradio je pisac naselja razmjerno nevelika teritorija, koji u cjelini broji 1560 ispitanih rodova. I ovdje specijalni dio sa samim materijalijama može da posluži samo daljem kakvom detaljnom studiju, i ako i tu ima štošta, što može izazvati pažnju i u onih, koji nemaju užega interesa upravo za to područje (tradicije pa i legende o postanju pojedinih naselja, različni detalji o životu i ekonomiji i dr.). I ovaj specijalni dio, no još kudikamo više prvi općeni i sintetički pregled ispitivanih naselja izrađeni su vidljivo znalčki s naučnom spremom. U tom se i ističe rad M. S. Filipovića prema mnogim drugima ovoga zbornika. Pored ocrta geografskog milieua kraja oko Visokoga u Bosni, t. zv. visočke nahije, jedne u mnogočemu zaokružene jedinice, daje autor vrlo iscrpan, i što je vrijedno naglasiti, obilno dokumentarno fundiran pregled naseljavanja toga kraja od prehistoričkih vremena, preko srednjega vijeka pa turskih vremena do današnjega stanja stanovništva. Ova historijska podloga s pocrpenim izvorima u literaturi diže posredno i vrijednost materijalu specijalnog dijela. I partija o etničkim osobinama s glavnim podacima o promjenama u naseljima, o antropološkim osobinama, materijalnoj i duhovnoj kulturi tamošnjega sela

daje makar u posve zbitoj formi pregled najvažnijega, tako te se i etnograf može tim dobro poslužiti. Bilo bi vrijedno, da autor, koji kako se odругud da zaključivati, dobro poznaje i etnografiju visočkoga kraja, i taj čisto etnografski posao izvede i publicira. Vrlo zanimljiva toponomastika kraja privukla je također njegovu pažnju, bavi se posebno i različnim imenima, no vidi se pri tome donekle nesigurnost i ovo ili ono neispravno, a tako i u prikazivanju govora tamošnjeg stanovništva — poslovi, koji traže za konciznije prikazivanje stručnu filološku spremu. S pravom se autor, pače na dva mjesta, zadržava na imenima Perun (gora i voda) i Slavin(i) (selo), dovodeći prvo u svezu s božanstvom Perunom, a drugo sa vrlo starim stanovnicima slavenskoga roda, premda ima u ovom drugom tumačenju još problematičnosti. Rumuni, koji se i pri ovom tumačenju uzimaju u obzir (oni bi to ime dali kao etnikom slavenskim stanovnicima sela), imaju u raspravljanju pisca dosta znatnu ulogu. Njegovo je posve ispravno postavljanje, da se pri migracijama i formiranju naselja na različnim stranama Balkana, pa i ovdje, ima misliti ne samo na prasjedioce rumunskoga (vlaškog, staroga balkanskog) sloja, nego i na sve brojne znatno mlade migracije tih balkanskih Vlaha po samom Balkanu uzduž i poprijeko.

Glavni rezultati ispitivanja stanovništva, osvrćući se, što je posve prirodno i temeljne važnosti, na tri konfesije, pokazuju, da po rodovima ima najviše muslimanskih (842), zatim pravoslavnih (372) pa katoličkih (275), premda su po popisu iz g. 1921. katolici po broju duša (uzevši i samo Visoko sa činovništvom i ostalim stranim elementom) na drugom mjestu. Dalje, da su se glavne mase doseljenika doselile ovamo tek u razdoblju unatrag 50 do 150 godina, a da su percentualno najjače zastupani doseljenici s JZ (»dinarc«), zatim iz susjednih krajeva srednje Bosne, jedna je četvrtina »stari-naca« (pretežu opet muslimani), a dobar je i procent nepoznata (primarnog) podrijetla.

M. G.

* *Geografski vestnik*. IV. letnik (1928.). Št. 1.—4. Glasnik geografskoga društva u Ljubljani.

Rakovec Ivan raspravlja o postglacijalnim tenasama Blejskoga jezera u vezi s njegovom morfogenezom.

Nadovezujući na misao Ampferera o postojanju toga jezera još u predledeno doba, zaključuje na osnovi raznih utvrđenih činjenica, da je kotlina Bleda bila tri puta pod vodom kao jezero. Prvi put da je to bilo u preglacijalno doba, a površina jezera da je bila mnogo prostranija nego danas. U interglacijalnoj epohi bazen se po drugi put ispunio vodom, a u posljednjoj četvrti Würmske zaledenosti po treći put. Otada traje današnje jezero.

Brojni su i dobro sačuvani morfologijski i stratigrafijski ostaci od onoga doba, a po njima se dade stvoriti točna slika o egzistenciji jezera, njegovoj prostranosti, kolebanjima i spuštanju. Prema sačuvanim terasama (5) sudeći najviša razina tadašnjega jezera premašivala je današnji nivo za barem 35 m. Dakako, da je i površina toga jezera morala zapreмати veći prostor nego današnje. — Što se tiče pitanja, da li se jezero za postglacijalno doba neprestano spuštalo ili je bilo kolebanja, Rakovec se odlučuje za ovu drugu tvrdnju, a razlog snizivanju nivoa na današnju razinu nalazi manje u promijenjenim klimskim prilikama, a više u sukcesivnom snizivanju nivoa baze, t. j. Save Bohinjske, u koju se izliva Jezernica.

Škerlj Božo raspravlja o pitanju, kako da razumijemo dinarsku rasu. Poslije uvoda i teoretičkoga ispitivanja pa opisa ove rase dolazi do zaključka, da je dinarska rasa u dinarskom sistemu autohtona i da se ima smatrati matičnom rasom prednjoazijske ili armenske, koja se pod pritiskom drugih evropskih rasa iselila u Prednju Aziju i tamo stvorila sekundarno središte i izžarište. Obe rase (dinarska i armenska) jedinstvena su dinararmenska rasa. Pri tome je dinarska podrasa starija i na svom evropskom području autohtona.

Reya Oskar govori o dnevnoj amplitudi zračne temperature u Sloveniji i o njenom godišnjem tijeku i dolazi do rezultata, da se prema obojemu u Sloveniji dadu razlikovati tri tipa: 1. litoralni, 2. umjereno kontinentalni i 3. izrazito kontinentalni tip. Ujedno autor navodi, koji dijelovi Slovenije pripadaju pojedinim ovim tipovima.

O prirodnim osnovama Ljubljane kao naselja govori Rus Jože, dok Melik Anton ima odulju raspravu o pliocenskom porječju Ljubljanice. Kosmat, Krebs i Rus već su ustanovili, da je ta rijeka u pliocenu od svoga izvorišta tekla nadzemno poljima Loža, Cerknice, Planine i Logateca do Barja i svoga ušća u Savu. Daljnim razvitkom krša njena se dolina raspala u niz kršnih polja, a nadzemni tijek se isprekidao. Autor je sebi stavio zadaću, da rekonstruira pliocenski nadzemni tijek Ljubljanice u području krša, južno od Banja, i na kraju dolazi do zaključka, da prevladavanje kršne hidrografije nije samo od najveće česti porušilo nadzemni kontinuitet tokova i dolina nekada prostranoga porječja Ljubljanice, nego da je i otjecanje navratilo drugim smjerom, posve nezavisno od prvotne nadzemne hidrografije.

P. Blaznik objavljuje historijsko-geografsku studiju o Bitenju, selu između Škofje Loke i Kranja, a G. Tomažič I. dio prinosa poznavanju rasprostranjenosti bilja u Sloveniji i to u Notranjskom Kršu, dolini Vipave, Trnovskom gradu i Brdima. Taj je pregled flore i vegetacije sastavljen uglavnom na osnovi dosadašnje florističke literature, ali autor utvrđuje i neka nova nalazišta mediteranskih elemenata.

Osim ovih većih radova ima ovaj godišnjak Geogr. vestnika niz kraćih prinosa F. Baša, B. Škerlja, M. Kosa, F. Heritscha, pa obilje malih vijesti i bibliografskih bilježaka.

St. R.

* Časopis za zgodovino in narodopis. Izdaja zgodovinsko društvo v Mariboru. Maribor; XXIV., 1929., 1.—2.

U ovom godištu ima nekoliko članaka, koji su vrijedni, da ih i čitaoci »H. Geogr. Gl.« upoznaju.

M. Ljubša prikazuje postanak Celja u srednjem vijeku i dolazi do zaključka, da je grof Gunter osnovao »grad« med 1123. i 1140. godinom, došavši tamo iz Furlanije, dok su celjsko naselje izgradili Gunterovi radnici iz Furlanije.

F. Goršič raspravlja o županima i knezovima u jugoslavenskoj pravnoj povijesti.

Fr. Vatovec raščinja kolonizaciju laške krajine i dovodi u vezu imena naselja (pa i druga imena) sa reljefom, sa položajem i oblikom, sa šumama, travnicima i biljkama pa i sa drugim prirodnim objektima, kako je to učinio T. Maretić za mnoga hrvatska naselja.

Fr. Baš prikazuje oblike gospodarskih zgrada u Savinjskoj dolini a osobito utjecaj gajenja hmelja na nje.

Ima još omanjih vijesti, pa prikaza o naučnim raspravama, koje se tiču osobito Štajerske a onda »Društveni Glasnik«.

A. G.

* **Geografiski Raksti.** I. sv. za g. 1928.; glasilo Latvijskoga Geografskoga društva; urednik sveuč. prof. R. Putniņš. Riga, 1929.

Ponajprije je izvještaj o I. konferenciji latvijskih geografa. Urednik sam daje mišljenje o opsegu i podjeli geografije. General A. Auzans daje prikaz o kartografskom radu vojnoga geogr. instituta; iz njega se vidi, da je Latvija dosad izdala 64 lista u mjerilu 1 : 75.000 pa ima da publicira još 47; nacrtane su izohipse a objekti su razlučeni u 4 boje. — A. Veisbergs obradio je temperaturu uzduha Latvije na osnovi podataka (1884.—1908.) za 21 stanicu, vrijednosti je reducirao ($0^{\circ}5'$ pro 100 m) na morsku razinu i konstruirao izoterme. Tim je postupkom pretvorio realne podatke u imaginarne, što dakako nije ispravno. — J. Vitinš obrađuje »geografiju latvijskoga tla«. Sve je latvijsko tlo sastavljeno od materijala, koji su ondje ostavili ledenici, kad su se postepeno povlačili: od šljunka, pijeska i gline. Iz njih se razvilo tlo I. faze »rendzina«, II. faze »medica« (Braunerde) a u III. i IV. fazi po jedna vrsta »podzola«. Iz ove IV. faze proteklo je i pištalinско tlo, koga ima $\frac{1}{2}$ Latvije, a pretežito su po njem travnici, nešta šuma a veoma malo polja. — N. Malta daje pregled o novijim istraživanjima na polju fitogeografije Latvije. — Iza toga redaju se još neki izvještaji geografskoga karaktera, koji su prikazani na navedenoj konferenciji. — Od rasprava navodim onu V. Uozvolina o morfometriji Usma-jezera: duljina 1354 km, širina 616 km, površina 3889 km², najveća dubina 151 m. Sondiranje jezera izvedeno je na traženje hidrobiološkijske stanice latvijskoga sveučilišta — a mi još nemamo nikakve ni na jezeru ni na moru. — K. Pakštis donosi podatke o broju Litavaca, kojih ima u sjevernoj Američkoj Uniji do 650 tisuća a najviše u trokutu Boston—Baltimore—Chicago. Slijede prikazi općene prirode (moderni istraživaoci pola, geol. kongres u Madridu i t. d.) a onda brojne različne vijesti. Med njima je izvještaj o desetgodišnjem radu u »Fiziogeografskom sveučilišnom institutu«, koji stoji pod vodstvom prof. R. Putniņa, sa slikama dvorana. Veoma lijepo je ureden i bogato snabdjeven potreštinama. A. G.

* **Geografiska Annaler.** Stockholm, 1929., sv. 1. i 2., izdaje ih švedsko društvo za antropologiju i geografiju.

1. sv. Ahlmann i Tryselius, der Karsa-Gletscher in Schwedisch-Lappland. Ledenik se nalazi na $68^{\circ} 20'$ sj. š. i $18^{\circ} 20'$ ist. d. Gr. na površini od 265 km²; donji njegov kraj je u a. visini od 812 m. Važni su rezultati, postignuti o erozijskoj snazi ledenika. Voda, koja teče iz njega, izgradila je deltu u susjednom jezeru a to je učinila nakon što se ledenik u postglacijalno doba povukao odanle u brda. Volum delte iznosi 11 miliona m³ pa da ga voda sedimentira morala je sa svakoga četvornoga metra osnovke, na kojoj se nalazi ledenik, u 2400 godina odnijeti puna 4 kubična metra materijala. Taj kolosalan erozijski rad ledenika veoma je eklatantna potpora onoj teoriji, koja pripisuje ledenicima dubenje koritastih dolina u glacijalno doba.

2. sv. J. Sölich, Die Frage der zukünftigen Verteilung der Menschheit. Ovaj se članak nadovezuje na raspravu, u kojoj je A. Penck (god. 1924.) pri-

kazao broj ljudi, koje može Zemlja hraniti. Čini se, da se broj ljudi nerazmjerno povećava prema povećavanju kulturne površine. Potencijelno žiteljstvo po A. Pencku bilo bi 8 do 9 milijardi ljudi, dok ih danas nema ni pune 2 milijarde; prema tome po umjerenim zonama nakon 150 godina površje bi bilo ljudima »saturirano« t. j. ono ne bi moglo da hrani više ni jednoga čovjeka. Pokušaja, kakav je Penck učinio, ima mnogo pa ih autor prikazuje, da onda nadoveže svoja razlaganja. — »Saturiranje« može se vremenski produžiti na više načina: racionalnijim iskorišćavanjem poljoprivredna tla, hranidbom ljudi na naučnoj osnovi ali i podesnijom podjelom ljudi na površju Zemlje t. j. pregrupacijom.

A. G.

* *Bollettino della R. Società geografica italiana*. Roma, 1929. Godište VII. (Serie VI. vol. VI.); mjesečnik.

Ovaj časopis, koji ponosno gleda na svoju dugu prošlost, donša članaka, koji se — dakako — odnose ponajviše na Italiju i na njezine kolonije. Navest ću samo one, koji su za nas znatni.

Od velike je važnosti po geomorfologiju rasprava u 1. svesci »o riječnim i morskim terasama u Italiji«, u kojoj M. Gortani tvrdi, da su u Padskoj zavali nađeni dokazi samo za jednu interglacijalnu fazu (protivno Pencku i Brückneru, koji tvrde, da ih je u Alpama bilo tri). — U 2. svesci P. Revelli prikazuje papu Pija XI. kao promicatelja geografije; R. Almagià piše o novom zemljovidu Albanije, koji je izradio bečki kartografski zavod u mjerilu 1 : 200.000 na osnovi mjerenja austrijskih i italijanskih mapera i H. Louisa. Najviši vrh u albanskim gorama je Maja Gjaravica 2656 m, ali se nalazi na teritoriju Jugoslavije; E. Migliorini izvještava o radu Nijemaca u proučavanju Alpi. — U 3. svesci važan je članak o »agrogeološkoj karti Italije«, u kojem A. Mori prikazuje rezultate istraživanja De Angelisa i dodaje, da je njima dokazana legendarna rodnost italijanskoga tla; o jezeru Scanno (Abruzzo) daje morfometrijske i hidrografijske podatke R. Riccardi. — U 4. sv. zanimljiv je članak P. Landinija o trajnim i pastirskim stanovima u dolini Varaite (Alpe), koji nas sjeća na seobu naših pastira sa svojim blagom po planinama dinarskim (Biokova, Velebit i dr.). — U 5. i 6. svesci med drugim je člancima važan prikaz, što ga daje U. Toschi o razvitku aeronautike i o linijama, kojima plove avioni. — U 7. svesci G. Dainelli dokazuje, da međa Franceske i Italije po grupi Bijeje gore (Monte Bianco) prolazi upravo kroz najviši njezin vršak (4810 m). — Hvale je vrijedno nastojanje italijanskih visokoškolskih nastavnika geografije, što zajednički vode ekskursije svojih slušača. O jednoj takvoj ekskursiji u puljesku krajinu izvještava C. Colamonica. — U 8. i 9. svesci G. Cumin podaje rezultate svojih istraživanja o »aluvijским ravnima i o hidrolozijskim pojavima gornjega toka Pivke«; opisuje pet malih polja: Koritnicu (aps. vis. ca. 585 m), koju autor krsti »Corritenza«, zatim »Sagoria« (zapravo Zagorja 551 m), »Calz« (zapravo Kalce 548 m), »Drescozze« (zapravo Dreskovce, 544 m) i najdonje »Rodocova« (zapravo Rodohova; 534 m). Iza obilne kiše najprije se napuni vodom najniže polje, onda redom sve više položena polja. Samo u vanrednim slučajevima voda poplavi polje Zagorje, dok Koritnica kao najviše polje ostaje uvijek na suhom. Iz tih polja potječe voda Pivke, koja prema tome u suho doba ima svoj početak u izvorima po polju Rodokove u kišovito doba ća u Zagorju. Zatim dolazi do zaključka, da se podzemna voda u kršu

pomiče po kanalima, koji su među sobom u manjoj ili većoj vezi, ali da ne sačinjava prostrane jedinstvene cjeline. — U 10. sv. R. *Almagià* piše nekrolog H. Wagneru.

A. G.

»Geographischer Anzeiger« (Blätter für den geographischen Unterricht) vereinigt mit der Zeitschrift für Schulgeographie. — God. 1929. Svesci 1.—11.

U ovom uglednom udruženom časopisu, koji je s ovim godištem navršio trideset, dotično pedeset godina svoga izlaženja, od većega su interesa sa stanovišta geografske nauke ili metodike nastave ovoga predmeta slijedeći članci:

U broju 1. referat G. Engelmana o oceanograf. ispitivanju njemačke ekspedicije na »Meteoru« u južnom Atlantiku. Referat je napisan u počast Alfreda Merza, pokretača i vode ekspedicije, koji je na njenom početku umro. — U tome je broju i članak A. Scheera u kome se pokazuje, kako se današnji veliki interes za zrakoplovstvo dade zgodno iskoristiti u geogr. nastavi.

U 2. broju G. Engelmann nastavlja i svršava svoj prikaz o ekspediciji »Meteora«. — Tu je dalje vrlo zanimljiv prikaz novoga uređenja muzeja za regionalnu geografiju u Leipzigu, koji je zasnovan zakladom poznatoga vulkanologa A. Stübela, a ima pokazati, kako se geografski problemi dadu obradivati metodički na osnovi zornoga izlaganja. Tako je na pr. pri otvorenju muzeja u 7 izložbenih dvorana s pomoću svih mogućih sredstava zornoga predočivanja prikazana Afrika svestrano od povijesti otkrića u njoj do današnjeg stanja i položaja ovoga kontinenta u sistemu svjetske politike. Referat ističe veliku vrijednost takova muzeja za sve slojeve pučanstva, napose za školsku mladež. — Kada li ćemo i mi imati makar čedan geograf. muzej svojih krajeva?!

U 3. broju pažnje je vrijedna rasprava M. Rudolpha o gospodarskom iskorišćivanju polarnih krajeva, a interesantni su neki najnoviji podaci u rubrici »novinska geografija« iz koje se razabire, da Carigrad sada ima s predgradima samo 900.000 žitelja (1918. je imao $1\frac{1}{4}$ milijuna); da zaliha zlata u svijetu iznosi 742 milijarde Din, a od toga u U. S. A. oko 260 milijardi; da je produkcija ugljena u S. Francuskoj prema god. 1913. porasla za 33%, a broj radnika rudarskih za preko 20.000; da Paris u svojim granicama ima sada 5,2 milijuna žitelja i dr.

4. je broj gotovo sav posvećen Dalmaciji, jer donosi izvještaje o naučnom putovanju Saveza njemačkih školskih geografa u Dalmaciju (18. VII.—4. VIII. 1928.). Za uvod I. Weiss iznosi probleme dalmatinske geografije. H. Spethmann kuša u daljnom članku »današnja Dalmacija« da čitatelju poda geografski profil ove zemlje pri čemu kao autor dinamičke region. geografije zahvata i na područje historijskoga stvaranja. E. Kaiser iznosi dalje biljnogeog. slike iz Dalmacije. L. Sroka gospodarski život ove zemlje, a A. Krause govori o dalmatinskim gradovima. Prikaz ovaj završuje R. Thom kratkim prikazom Dubrovnika i južne Dalmacije.

5. broj ima za kartografe zanimljiv članak P. Dierke-a o dva problema kartografije (Merkatorova karta i Stab-Dürerova »Imago orbis«) u njihovu odnosu prema Albrechtu Düreru.

Dvo broj 6. i 7. posvećen je gotovo sav prikazu stanja geogr. nastave u njemačkim školama inozemstva (Estonije, Letonije, Čehoslovačke, Austrije,

Rumunjske, Besarabije, Istočne Azije) i poticajima, kako bi njemačka domovina mogla pomoći u izgradnji te nastave. — Ovako iscrpljivo pretresanje jednog detaljnog pitanja najbolje svjedoči o tome, kako se Nijemci stranano zanimaju za svoje sunarodnjake u inozemstvu. A kako smo daleko mi od organizirane brige za naše iseljenike!?

I 8. broj je poseban broj, posvećen 150. rođendanu Karla Rittera.

Broj 9. zaprema dobrim dijelom prikaz vijećanja 23. kongresa njemačkih geografa u Magdeburgu o Duhovima o. g.

U 10. broju zanimljiva je za nas rasprava E. Biela (koji je 1927. objavio studiju o klimatografiji bivšeg austrijskog Primorja) o klimi Dalmacije. U tom dijelu rasprave prikazuje on termijske prilike. U tome je broju i kao prethodna objava o jednoj ovećoj studiji I. H. Schultze-a o lukama Engleske njegov članak o 5 engleskih lučkih tipova. Ti tipovi nastaju otuda, što svaka luka služi određenome zaleđu, pa prema gospodarskome tipu zaleda razlikuje i Schultze pet tipova luka: (centralno položenu luku u gusto napućenome kraju — London; perifernu luku u takovu kraju — Southampton, Dover; luke industrijskih krajeva — Liverpool, Bristol; luke ugljenih distrikta — Blyth; luke za cio kraj — ratne luke).

U 11. broju nastavlja i svršava E. Biehl svoju studiju o klimi Dalmacije.

St. R.

* *L'Universo*. Torino, X. godište, 1929. Ova odlična revija, koju izdaje vojni geografski zavod italijanski, bogata je sadržajem a tehnički upravo sjajna. — Već po naslovu odaje se mnogovrsnost članaka. U 1. svesci C. Bertacchi opisuje »italijansku ostrugu« (Monte Gargano) dosta pjesnički; na kraju članka prikazuje rad kr. mornarice, koja kod jezera Varano uređuje vojničku luku, a onda misli, da treba to jezero bonificirati, da bude najveća stanica hidroaviona za obranu Italije od neprijatelja. — U 4. svesci R. Almagià opisuje »narodni park« u Abruzzu, koji ima da služi upravo kao zavod za proučavanje različnih prirodnih pojava. De Stefani pretresava pitanje o fauni otoka pa tvrdi, da je podjela otoka u oceanske i kopnene sa faunističkoga pogleda posve neumjesna. Ima otoka, gdje je fauna autohtona, ako i nisu nikad bili u vezi s kontinentima. — U 9. svesci nastavlja (II. dio) M. Tonelli Rondelli prikazivanje pastirskih stanova u dolini Ale (Piemonte). Vidi se da nisu baš puno drukčiji od onih na Biokovi, koje je opisao I. Rubić u I. svesci ovoga »Glasnika«. Pa i pastirski nomadizam je ondje malo ne isti kao i kod nas.

U svakom svesku ima veoma mnogo različnih vijesti, recenzija knjiga i rasprava pa naslova rasprava svih domaćih i veoma mnogo stranih naučnih časopisa.

A. G.

Zeitschrift für Geopolitik verbunden mit der *Zeitschrift »Weltpolitik u. Weltwirtschaft«*. VI. godina, br. 1.—11.

Ovaj časopis, posvećen promatranju aktualnih problema politike i gospodarstva u svijetu sa stanovišta geografije, donio je i ove godine niz rasprava iz pera poznatih geografa, političara i privrednih stručnjaka. Veće su pažnje vrijedni ovi članci:

U br. 1. W. Cosgrave-a, predsjednika slobodne države Irske, o njezinoj budućoj politici i N. Kawashime, člana japanskog gospod. odbora kod Saveza Narodâ, o gospodarskome razvitku Japana.

— Za nas je tu napose zanimljiva rasprava vojnoga stručnjaka O. Welscha o dispozicijama Italije sa sirovinama za slučaj budućega rata. Polazeći od statističkih podataka pokazuje se najprije velika zavisnost Italije od drugih zemalja u sirovinama, napose u mineralnom i tekućem gorivu, koja zavisnost mora da postane kritična u slučaju rata baš s obzirom na velike potrebe tekućega goriva za automobile, aeroplane, tanke i dr. Zatim se s velikim priznanjem govori o Mussolinijevoj smišljenoj politici, koja ide za tim, da Italiji namakne miner. ulja (iz Albanije, Rumunjske, Rusije, Persije i dr.), koja je udesila dovoz sirovine, rafiniranje ulja, velika skladišta za to, a povrh svega ide za strategijskim osiguranjem dovoza sirovine i u slučaju rata.

U 2. broju završava O. Welsch svoje razmatranje o Italiji, a o talijanskoj privredi i fašizmu napisao je članak A. Benni, predsjednik državne industrij. organizacije u Rimu. U tome broju raspravlja A. Török pitanje, da li je moguća samostalna Hrvatska, pa dolazi do zaključka, da — iako je to moguće — najprirodnije je ipak s obzirom na unutrašnje i vanjske poteškoće, koje bi time nastale, da Hrvati zajedno sa Srbima i Slovencima budu u jednoj državnoj organizaciji.

Br. 5. donosi na prvom mjestu članak turskoga ministra predsjednika Ismet paše o političkim i gospodarskim ciljevima Turske, članak britkoga ministra Snowdena o nezaposlenosti kao svjetskom problemu, i raspravu O. Meistera o geopolitičkim osnovicama međunarodnog autorskog prava, koja je za nas toliko interesantnija, što je baš sada objavljen naš zakon o autorskom pravu.

4. broj ima kraće razmatranje grofa Bethlena, mađarskoga ministra predsjednika, o nacionalizmu i kozmopolitizmu, članak H. de Jouvenela o evropskoj jedinstvenoj fronti protiv sovjeta, a 5. broj zanimljivo razlaganje H. Toepfera o gospodarskom razvitku krajeva, kroz koje će ići turkestarsko-sibirska željeznica, što će spajati transkaspisku prugu s transsibirskom.

U 6. je broju na prvom mjestu članak današnjeg britskog premiera J. Ramsay Mac Donalda: »Opasnosti evropskoga problema manjina«, u kome na više mjesta spominje i Jugoslaviju. Radi oštre osude Italije u tome članku digla se u ono doba kod Talijana bura ogorčenja. U istom broju raspravlja glavni tajnik Saveza Narodâ, Sir Eric Drummond, o budućnosti Saveza Narodâ i njegovim najbližim zadacima.

U 7. je broju od većega interesa članak Sir George-a Paisha o svjetskoj trgovačkoj krizi, koja dolazi i koja će nužno uzrokovati još strašniji svjetski rat, ako se brzo ne uspostavi nesmetana internacionalna izmjena dobara, a onda je tu o veća analiza E. Mädinga: osnovicâ moći SSSR.

Iz 8. broja spomenuli bismo samo članak Williama Boraba, poznatog predsjednika odbora za vanjske poslove u američkome senatu, o temi: kako je došlo do rata, a u kojem članku odlučno napada tajnu diplomaciju.

Omašan je 9. broj, posvećen o 60. godišnjici K. Haushoferu, jednome od osnivača i glavnome vodi geopolitike u Njemačkoj. Znatan je dio sveska posvećen prikazu njegova života i rada.

U 10. broju svakako su najinteresantnija dva članka o Mussoliniju, s istim naslovom, samo jedan sa znakom pitanja, a drugi s usklikom na kraju. Prvi je članak »Mussolini — spasitelj Italije?« napisao vođa talij. emigracije u Parisu Francesco Nitti, a drugome je pisac bivši fašistički ministar financija conte Volpi. Razumije se, da su sudovi ovih autora o djelovanju Mussolinija dijametralno oprečni.

U 11. broju ima pregled rada Saveza Naroda od 1919. do 1929. i dvije zanimljivije geopolitičke studije o Bahrajnskom otočju i o gospodarskim problemima Kitaja.

U 12. broju ima članak poznatog američkog pisca Upton Sinclaira o Udruženim državama Evrope i članak Josefa Märza o jugoslavenskoj reformi podjele države, u kome prikazuje novu podjelu Jugoslavije na 9 banovina. Stj. R.

* **Polski Przegląd Kartograficzny.** Lwów, VII (1929). J. Wasowicz prikazuje geografska imena na Zemlji a poljačkoga porijetla. Od 150 imena na okupu su u trim krajinama: po istoku U. D. sj. Amerike, po južnom Brazilu pa po azijskoj Rusiji. — O kartografijskom institutu E. Romera, gdje su tiskane različne karte, izvještava sam predstojnik. — Mnogo je ocjena o atlasima i mapama domaćim i stranim.

* **Czasopismo geograficzne** je glasnik geogr. društva u Lwówu i onoga u Poznanju, Lwów, 1929., sv. 1., 2. i 3.

* **Mitteilungen der geograph. Gesellschaft in Hamburg;** Bd. 39. (1928.) i Bd. 40. (1929.).

* **Geographical Review;** New York, 1929.

* **The Geographical Journal;** London, 1929.

* **Tijdschrift van het Kon. Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap;** Leyden, 1929.

* **Földrajzi Közlemények,** glasnik mađarskoga geogr. društva u Budapešti; 1929., sv. 1—5.

* **Bulletin de l'Association de Géographes français.** Paris, 1924—1929. No 1—36.

* **Acta geographica Societatis geographicae Fenniae.** Helsinki-Helsingfors, 1927. vol. I.

* **Fennia.** Societas geographica Fenniae. Helsinki-Helsingfors; vol. 49 (1929.), 50 (1928.; Dedicated to J. J. Sederholm), 51 (1929.). — Izvještaj o raspravama u ovim godištim donijet ćemo u 3. broju »H. G. Gl.«

Geographica Hungarica. Budapest, 1930. Izašao je 1. broj ove revije, koju uređuje sveuč. prof. Dr. M. Haltenberger na njemačkom jeziku i izdaje 4 puta na godinu. Zadatak je časopisa, da stranu publiku izvještava o geografijskim raspravama i knjigama, koje su tiskane na mađarskom jeziku. To je hvale vrijedno poduzeće, jer ćemo time upoznati naučni rad mađarskih geografa. Godišnja je cijena 1 dolar.